

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2627-0984>

Геба Г. І., Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

ВПЛИВ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У ЄВРОПІ НА БРЕКЗИТ

Стаття акцентує увагу на тих причинах Брекзиту, які пов'язані з дезінтеграційними процесами у Європейському Союзі, що у свою чергу викликані кризовими явищами у Європі, такими як міграційна криза, уповільнення економічного зростання країн Єврозони, загострення боргової кризи південноєвропейських країн тощо. У статті проаналізовано також вплив деяких наслідків євроінтеграції на рішення британців про вихід з Євросоюзу. Зокрема, стаття розглядає поглиблення євроінтеграції і поступове перетворення ЄС у об'єднання, що за своїми ознаками дедалі більше нагадує федеративну державу, як чинник, який спонукав британських євроскептиків до активної агітації за Брекзит. Бюрократизм та відсутність механізму прямого обрання Європейської Комісії та інших європейських наднаціональних інституцій у Брюсселі також вивчається у статті як один із факторів виходу Великобританії з ЄС. У статті вказано, що під час британського членства в Європейському Союзі проблема масової міграції дешевої робочої сили з країн Центрально-Східної Європи до Великобританії стала ще одним фактором, який сприяв зростанню євроскептичних настроїв у країні і змушував виборців голосувати на користь Брекзиту. У статті Брекзит розглядається у контексті загальноєвропейських дезінтеграційних процесів і здійснюється порівняння Великобританії з деякими іншими європейськими країнами, які подібно до Об'єднаного Королівства досить стримано відносяться до поглиблення європейської інтеграції, однак, на відміну від Британії, навряд чи наважаться на такий радикальний крок, як вихід з ЄС. Автор приходить до висновку, що кризові явища у континентальній Європі мали вирішальний вплив на рішення Великобританії про вихід з Євросоюзу, хоча у той же час Брекзит не став би реальністю без впливу чинників британської внутрішньополітичної специфіки. Внутрішньополітичні причини Брекзиту у статті детально не розглядаються, оскільки основна увага зосереджена на зовнішньополітичних чинниках, пов'язаних з реакцією Великобританії на такі проблеми континентальної Європи, як наплив трудових мігрантів, не завжди ефективна і узгоджена з Лондоном політика наднаціональних європейських інституцій у Брюсселі та значне економічне відставання країн Південної і Центрально-Східної Європи від їх партнерів по ЄС з Північної і Західної Європи.

Ключові слова: Великобританія, Брекзит, Європейський Союз, дезінтеграційні процеси, євроінтеграція, євроскептицизм, кризові явища в Європі

Постановка проблеми. Вихід Великобританії з Європейського Союзу зумовлений як внутрішніми причинами та британською специфікою, так і впливом на Об'єднане Королівство загальноєвропейських дезінтеграційних процесів. Настрої євроскептицизму, тобто негативного ставлення до євроінтеграції, присутні не лише у Великобританії, а й у низці інших європейських країн, що посилює дезінтеграційні процеси у Європі, які проявляються у тому, що країни-члени ЄС починають сумніватися у подальшому поглибленні євроінтеграції, а інколи навіть починають замислюватися над виходом з ЄС. Брекзит став найсильнішим проявом європейських дезінтеграційних процесів, і тому доцільно проаналізувати, які саме негативні явища в ЄС спонукали Великобританію до виходу з Євросоюзу. Ще задовго до проведення у Великобританії референдуму про вихід з ЄС вже обговорювалася імовірність Грекзиту – виходу Греції з Євросоюзу, також виникали сумніви щодо подальшого перебування у єврозоні досить проблемних і обтяжених великими боргами економік Португалії, Іспанії та Ірландії. Потужні настрої євроскептицизму присутні і в Італії, а більшість країн Центральної та Південно-Східної Європи, які приєдналися до ЄС останніми, не зуміли повністю адаптуватися до нових умов членства в ЄС і тому не надто зацікавлені у поглибленні євроінтеграційних процесів. Ці та інші негативні явища в Європі створюють перешкоди євроінтеграції і навіть викликають ризики успішного розвитку оберненого процесу –

дезінтеграції. Тому розглянута у даній статті проблема впливу дезінтеграційних процесів у Європі на Брекзит пов'язана з такими важливими науково-практичними завданнями, як вивчення досвіду виходу Британії з ЄС під впливом дезінтеграційних процесів у Європі, а також пошук шляхів зниження деструктивного впливу дезінтеграції і запобігання тому, щоб інші країни виходили з Євросоюзу подібно до Великобританії.

Мета дослідження. Метою даної статті є проаналізувати процес виходу Великобританії з Європейського Союзу у контексті дезінтеграційних процесів в Європі та з'ясувати, наскільки вплив зовнішніх, загальноєвропейських чинників міг вплинути на вихід Британії з ЄС.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Тематиці Брекзиту присвячений великий масив наукової літератури. Британський професор Ананд Менон у своїх працях ґрунтовно досліджує відносини між Великобританією та ЄС напередодні та після Брекзиту [1]. Серед авторів слід відзначити Джонатана Портеса, який дослідив проблему міграції з континентальних країн ЄС до Великобританії як одну з причин Брекзиту і як вагомий фактор впливу на британську політику навіть після її виходу з ЄС [2]. Взаємодію зовнішньополітичних факторів і Брекзиту проаналізував у своїй праці Трібод Харроіс [3]. Також слід відзначити наукову працю Брендана Донеллі, яка присвячена аналізу позиції Великобританії до ідей і проектів так званого єврофедералізму, тобто течії суспільно-політичної думки, представники якої висловлювали протилежні до євроскептицизму ідеї і на протигагу дезінтеграційним процесам докладали зусилля для поглиблення євроінтеграції з метою поступового перетворення ЄС у федеративну державу. Як відзначає Б. Донеллі, негативна реакція британських еліт та населення на задуми єврофедералістів стала однією з причин Брекзиту [4].

Виділення невирішених раніше частин проблеми. Хоча проблематика виходу Британії з ЄС уже досить детально вивчена у науковій літературі, однак попередні дослідження детально не розглядали це питання у контексті загальноєвропейських дезінтеграційних процесів та їх впливу на рішення Великобританії вийти з ЄС, і тому у даній статті увага буде зосереджена на аналізі причин процесу Брекзиту як складової загальноєвропейських дезінтеграційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У червні 2016 року у Великобританії пройшов історичний референдум, у ході якого трохи більше половини британців проголосували за вихід їх країни з ЄС. Ця подія продемонструвала різке посилення дезінтеграційних настроїв у одній із країн ЄС, і вивчення її причин та наслідків допомагає краще усвідомити суть та перспективи розвитку дезінтеграційних процесів у тих країнах ЄС, які залишилися в Євросоюзі.

Великобританія завжди займала специфічну позицію щодо євроінтеграції і виділялася від решти країн ЄС, причому не тільки за економічними чи політичними ознаками, але і географічно. Однак, не лише внутрішня специфіка Великобританії, яка у даній статті детально не розглядатиметься, призвела до виходу Об'єднаного королівства з об'єднаної Європи. Негативні з точки зору британців процеси у континентальній Європі та невдоволення політикою керівними інституціями ЄС у Брюсселі зіграли суттєву роль у рішенні британців покинути ЄС.

Перш за все, британська еліта та населення були упродовж останніх десятиліть незадоволені масштабом та темпами євроінтеграційних процесів, внаслідок яких почала вимальовуватися перспектива перетворення Євросоюзу з міжнародної організації у федеративну державу. Уже зараз ЄС важко назвати класичною міжнародною організацією, оскільки у нього є такі атрибути держави як єдиний парламент та загальноєвропейський суд (Європарламент та Європейський Суд), рішення яких розповсюджуються на всю територію ЄС. Європейська Комісія також має досить широкі повноваження і поступово перетворюється на загальноєвропейський уряд. Прихильники поглиблення європейської інтеграції, яких називають єврооптимістами або євроентузіастами, а найбільш активних із них навіть єврофедералістами, розробляють плани подальшої консолідації ЄС і це відлякує Британію, яка традиційно виступає за збереження національного суверенітету і проти передачі занадто великої кількості повноважень національних урядів та парламентів на наднаціональний рівень [4].

Слід відзначити, що Великобританія була не єдиною країною, яка негативно ставилася до прискорених темпів інтеграції. Наприклад, подібно до Великобританії, Данія та Швеція відмовилися запроваджувати єдину євровалюту. Показовим для британців був також приклад Норвегії, у якій на референдумі населення висловилося проти приєднання до ЄС. Приклад Норвегії, а також Швейцарії британські євроскептики наводять для того, щоб аргументувати свою позицію про те, що їх країна також може процвітати, перебуваючи за межами ЄС [5].

Позиції британських євроскептиків суттєво підсилювалися після початку глобальної фінансово-економічної кризи 2008 року. Якщо до цієї кризи британські євроскептики могли назвати не так уже й багато негативних моментів євроінтеграції, які зводилися головним чином до обмеження

національного суверенітету, то після початку економічної кризи аргументів в арсеналі євроскептиків збільшалося, а їх підтримка серед населення зростала. Саме негативні процеси в Євросоюзі у 2010-х роках сприяли посиленню антиєвропейських настроїв у британському суспільстві [6].

У 2010 році розпочалася тривала боргова криза у Греції. Зовнішній борг Греції складав майже 180% її ВВП [7], і країні загрожував дефолт, а це у свою чергу могло завдати великого удару по євровалюті та економіці ЄС в цілому. Грецька економіка виявилася не готовою до існування в конкурентних умовах єврозони і єдиної європейської валюти і тому вона не витримала першого ж після вступу Греції до єврозони у 2001 році серйозного випробування у вигляді кризи 2008 року. Через це на початку 2010-х років навіть обговорювалися сценарії виходу Греції з зони євро та ЄС, тобто варіант Грекзиту повністю не виключався [8]. Однак, Грекзит міг обернутися для всієї Європи не тільки негативними політичними наслідками, а і вкрай небажаними соціально-економічними проблемами [9]. Тому розвинуті країни ЄС вирішили надати фінансову допомогу Греції, а також Португалії та Ірландії задля уникнення економічної катастрофи у всій Європі [10].

Таким чином, виявилось, що об'єднана Європа стала не тільки більш економічно потужною, а й більш вразливою, оскільки у взаємопов'язаній європейській економіці соціально-економічні проблеми більш слабких країн-членів ЄС могли негативним чином відобразитися і на економіках більш розвинутих країн, навіть якщо останні не мали великих боргів, бюджетних дефіцитів чи інших фінансово-економічних проблем. Тому євроскептики, причому не тільки у Великобританії, а і в інших розвинутих країнах-членах ЄС, після початку розмов про імовірний Грекзит та економічні проблеми Південної Європи в цілому, отримали можливість використати ще один вагомий аргумент на користь виходу їх країн з ЄС, адже вихід з цієї структури, хоч і неминуче загрожував економічними втратами, однак міг врятувати від ще більших втрат у тому випадку, якщо ЄС не зуміє впоратися з борговими кризами своїх слабкіших у економічному відношенні членів [11].

Ситуація загострилася, коли виявилось, що економічна криза 2008 – 2009 років особливо боляче вдарила по Іспанії, економіка якої набагато більша від грецької чи португальської і тому не може бути врятована одними лиш фінансовими дотаціями з Брюсселю. Крім того, загрозливих обсягів досяг зовнішній борг ще більшої економіки Італії (135 % ВВП) [12], і це потенційно може викликати ще більшу кризу, ніж та, в яку втягнула ЄС Греція на початку 2010-х років. Тому євроскептики мають змогу використовувати цю потенційну загрозу для агітації за вихід країн з Європейського Союзу, поки це об'єднання не зіткнулося з ще більшою соціально-економічною та політичною кризою, від якої неминуче постраждають усі його члени. Сама поява терміну «Грекзит» та його обговорення дало євроскептикам підстави маніпулювати аналогічним терміном «Брекзит» [13].

Поки Великобританія перебувала в Євросоюзі, то її вклад в бюджет ЄС, так само як і інших країн, використовувався в тому числі на підтримку проблемних економік Південної Європи. Тому британські євроскептики висловлювали невдоволення з приводу необхідності дотувати південноєвропейські країни, які потрапили у боргову кризу [14]. Також вони вважали велику розбіжність у рівні життя між країнами Центрально-Східної, Південної та Північної Європи ще одним доказом неефективності ЄС [15]. Перебування всіх цих далеко не однакових у плані соціально-економічних умов країн у межах одного об'єднання, на думку євроскептиків, знижує ефективність ЄС, викликає кризи, подібні до переддефолтового стану Греції, і кінець-кінцем обертається великими фінансовими втратами для багатших країн ЄС, які змушені рятувати бідніші країни від колапсу.

Збільшення кількості мігрантів і біженців з країн Північної Африки та Близького Сходу після початку так званої арабської весни ще більше посилює дезінтеграційні настрої в Об'єднаному Королівстві. Щоправда, в самій Великобританії відсоток біженців з Близького Сходу набагато менший, ніж у інших європейських країнах, оскільки Великобританія не входить до Шенгенської зони. Однак спостерігаючи за міграційною кризою на європейському континенті, британці побоювалися, що ця криза рано чи пізно може зачепити і їх країну, якщо вона залишатиметься в ЄС [16].

У той же час, уже реальною проблемою для Британії стало питання занадто великої кількості мігрантів з країн ЄС, які мали право працювати у країні, поки вона була членом Євросоюзу. Парадоксально, але наплив мігрантів у Великобританію з Центрально-Східної Європи став наслідком саме політики офіційного Лондона, яка, як уже зазначалося, полягала у активній підтримці територіального розширення на Схід. Після розширення ЄС у 2004 році кількість мігрантів з Центрально-Східної Європи у Великобританії різко зростала. У британців сформувався стійкий негативний стереотип польського сантехніка – вихідця з Польщі, який готовий жити і працювати у Великобританії на неprestижній роботі і за порівняно невелику зарплату, і побутова та політична культура якого суттєво відрізняється від традиційної британської. За кілька років після вступу Польщі

до ЄС у 2004 році польська діаспора у Великобританії зросла до 900 тисяч [17] і стала другою за чисельністю після індійської діаспори. Загальна кількість мігрантів з країн «Нової Європи», тобто тих центрально- та східноєвропейських держав, які були прийняті в ЄС у 2004 та 2007 році, складає у Великобританії 1,4 млн. [18].

Ще один аргумент на користь виходу Британії з ЄС, який наводили євроскептики, пов'язаний з недостатньою демократичністю наднаціональних інститутів ЄС у Брюсселі. Слід визнати, що у цій критиці є певна істина, адже лише Європейський парламент обирається всенародно, усіма громадянами ЄС. Однак, попри зусилля керівництва ЄС, Європарламент поки не став таким же впливовим органом, як Європейська Комісія (ЕК) чи Рада ЄС. Той факт, що ЕК напряду не обирається громадянами європейських країн, однак при цьому часто розпоряджається їх долями, викликає обурення у євроскептиків, які вважають наднаціональні інституції у Брюсселі занадто забюрократизованими. Британські євроскептики зазначають, що після виходу з ЄС їх країна уже не підкорятиметься диктату брюссельської бюрократії і керуватиметься лише принципами демократії, адже якщо народу не сподобається політика уряду чи парламенту, то завжди буде можливість провести дострокові вибори і обрати нових людей до влади [19]. Натомість, поки країна перебувала у складі ЄС, у неї не було можливості зробити так само з наднаціональними європейськими інституціями у Брюсселі, оскільки навіть попри масове незадоволення політикою Єврокомісії її не можна просто так відправити у відставку і на позачергових виборах обрати новий її склад.

На хвилі зростання євроскептичних настроїв росла популярність британських партій, які активно боролися за Брекзит. Найвідомішою такою партією стала Партія незалежності Об'єднаного Королівства (ПНОК), яка отримувала великий відсоток голосів виборців (понад 15%) на виборах до Європарламенту у 2009 та 2014 роках [20]. Цікаво, що саме перебування Великобританії в ЄС та її участь у виборах до Європарламенту багато в чому сприяли зростанню впливу євроскептичних партій. Згадана ПНОК за результатами парламентських виборів у Великобританії жодного разу не змогла провести до Палати общин велику кількість депутатів, оскільки ці вибори проходять за специфічною мажоритарною системою, і ПНОК не вдається здобути перемогу у великій кількості мажоритарних округів попри те, що за партію в цілому по країні голосують досить багато виборців [21]. Таким чином, якби Великобританія не брала участь у виборах до Європарламенту, то євроскептична партія ПНОК довгий час так би і залишалася політичною силою маргіналів, які не мають реального політичного впливу. Однак, саме вибори до Європарламенту, які проходять на пропорційній основі, що значно вигідніше для ПНОК, дозволили цій партії стати впливовою політичною силою.

Як вказують експерти, ті, хто голосував на референдумі 2016 року за вихід Великобританії з ЄС, голосували також насамперед проти традиційних еліт, які на думку багатьох виборців перестали адекватно розуміти їх потреби [22]. Таке розчарування електорату традиційними елітами було притаманне не лише для Великобританії. Кандидат від Республіканської партії Дональд Трамп на президентських виборах у США в 2016 році теж фактично кинув виклик традиційним елітам як Демократичної, так і Республіканської партій, і це стало однією із причин його перемоги [23, с. 10]. Також результати голосування на референдумі у Британії відобразили характерні для всієї Європи тенденції до зростання націоналістичних настроїв у суспільстві і розчарування глобалізацією та структурами, які її уособлюють, в тому числі і ЄС [24].

Як вбачається, інтеграційні та дезінтеграційні процеси в Європі після виходу Британії з ЄС уже не мають такого впливу на цю країну, як до Брекзиту. Слід враховувати, що на сучасному етапі політика британського уряду багато в чому зумовлюється бажанням просто нарешті завершити неприємний процес Брекзиту, від якого уже втомилися і британські еліти, і просте населення [25]. Також вбачається, що якщо Брекзит став апогеєм дезінтеграційних процесів у Європі, то, як часто буває після апогею, ці процеси тепер дещо пішли на спад, принаймні на деякий час, адже негативний досвід непростого і занадто тривалого виходу Британії з ЄС наочно довів іншим країнам-членам Євросоюзу, що вихід з об'єднання може стати занадто проблематичним, щоб його всерйоз розглядати.

Висновки. Вихід Британії з ЄС був зумовлений складним комплексом причин. Але як вбачається, неоднозначні явища у континентальній Європі та викликані ними дезінтеграційні процеси стали головним чинником, який змусив британців вирішити вийти з Євросоюзу. До таких явищ слід віднести наступні:

- 1) боргова криза південноєвропейських країн;

- 2) обумовлена економічними проблемами Південної та Центрально-Східної Європи необхідність дотування Великобританією та іншими розвинутими країнами ЄС більш слабких у економічному відношенні країн-членів Євросоюзу;

3) невдоволення суттєвим розривом у економічному розвитку між благополучними країнами Північної Європи та набагато менш благополучними країнами Південної, Центральної та Південно-Східної Європи;

4) незадоволення напливом мігрантів з Центрально-Східної Європи;

5) невдоволення бюрократизмом наднаціональних європейських інституцій у Брюсселі та відсутністю їх прямого зв'язку з простими громадянами ЄС, неможливістю обирати членів Єврокомісії напряму;

6) побоювання подальшої централізації ЄС, продовження його руху у напрямку перетворення у федеративну державу та подальшого урізання національного суверенітету.

Ці явища, які євроскептики вважають негативними, впливають на дезінтеграційні тенденції не лише у Великобританії, але і в інших європейських країнах. Не випадково під впливом проблемних тенденцій у ЄС ЗМІ та радикальні політики неодноразово спекулювали на темі Грекзиту (потенційний вихід Греції з ЄС), Італекзиту (вихід Італії), Спакзиту (вихід Іспанії), Некзиту (вихід Нідерландів), Фрекзиту (вихід Франції). Таким чином, дезінтеграційні процеси наявні не лише у Об'єднаному Королівстві, а і в низці інших європейських країн, проте наклавшись на британську специфіку, ці процеси призвели до реального виходу Великобританії з ЄС, у той час як в інших країнах вони не призвели до аналогічних кроків. До того ж, негативний досвід Брекзиту може знизити мотивацію країн, що залишилися в ЄС, до виходу з цього об'єднання.

Таким чином, у даній статті здійснена спроба пояснити те, який вплив загальноєвропейські дезінтеграційні процеси здійснили на вихід Британії з Європейського Союзу. Однак, через обмеженість рамок цієї статті не було здійснено аналізу зворотного зв'язку, тобто того, як Брекзит вплинув на загальноєвропейські дезінтеграційні процеси. Вбачається, що цю тему було б доцільно розвивати і детально вивчати у майбутніх наукових працях, які могли б детальніше проаналізувати і порівняти перспективи нових «-екзитів», таких як згадані Грекзит, Фрекзит, Некзит, Італекзит, Спакзит тощо. Ця проблематика довгий час детально не вивчалася у науковій літературі, оскільки вона була багато в чому спекулятивна і далекою від практичної політики. Однак, у контексті Брекзиту, нехай і не зовсім вдалого, а також масштабної коронавірусної кризи повністю виключати загрозу нових «-екзитів» з ЄС не варто, а тому ця тематика може стати новою цариною для майбутніх наукових досліджень.

Бібліографічний список/References:

- 1) Menon A. EU Referendum Has Changed Everything and Nothing. *UK in a Changing Europe*, 26 Jun 2020. URL: <https://ukandeu.ac.uk/eu-referendum-has-changed-everything-and-nothing/> (дата звернення: 23.11.2020).
- 2) Portes J. Immigration Between the Referendum and Brexit. *UK in a Changing Europe*, 20 June 2020. URL: <https://ukandeu.ac.uk/long-read/immigration-between-the-referendum-and-brexit/> (дата звернення: 23.11.2020).
- 3) Harrois T. Foreign Policy and the Brexit Negotiations. *UK in a Changing Europe*, 15 June 2020. URL: <https://ukandeu.ac.uk/foreign-policy-and-the-brexit-negotiations/> (дата звернення: 23.11.2020).
- 4) Brendan D. Britain and European federalism. URL: https://fedtrust.co.uk/wp-content/uploads/2016/05/Britain_and_European_federalism.pdf (дата звернення: 23.11.2020).
- 5) Jónsdóttir J. It would Be Difficult for the UK to Follow the 'Swiss' or 'Norwegian' Models as an Alternative to EU Membership. *European Politics and Policy*, 28 January 2013. URL: <https://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2013/01/28/uk-eu-euroscepticism-norway-model-swiss-model-efta/#Author> (дата звернення: 23.11.2020).
- 6) Briggs M. Euroscepticism on the Rise in UK. *EURACTIV.com*, 27 March 2015. URL: <https://www.euractiv.com/section/uk-europe/news/euroscepticism-on-the-rise-in-uk/> (дата звернення: 23.11.2020).
- 7) Greece Government Debt to GDP 1980-2019 Data. *Trading Economics*. 2019. URL: <https://tradingeconomics.com/greece/government-debt-to-gdp> (дата звернення: 23.11.2020).
- 8) Atkins R. A Year in a Word: Grexit. *Financial Times*, 23 December 2012. URL: <https://www.ft.com/content/9e59bcfc-4b74-11e2-88b5-00144feab49a> (дата звернення: 23.11.2020).
- 9) Allen K. Greek Impasse Raise Fears of 'Grexit'. *The Guardian*. 7 February 2012. URL: <https://www.theguardian.com/business/economics-blog/2012/feb/07/greek-impasse-fears-grexit> (дата звернення: 23.11.2020).
- 10) Oprita A. Debt of PIGS Weighs On European Union. *CNBC News*, 26 January 2010. URL: <https://www.cnn.com/id/34844547> (дата звернення: 23.11.2020).
- 11) Daponte-Smith N. Grexit And Brexit: Greek Default Would Affect Britain, Too. *Forbes*, 17 June 2015. URL: <https://www.forbes.com/sites/noahdapontesmith/2015/06/17/grexit-and-brexit-greek-default-would-affect-britain-too/?sh=1820348630b1> (дата звернення: 23.11.2020).
- 12) Italy Government Debt to GDP. 1988 – 2019 Data. *Trading Economics*. 2019. URL: <https://tradingeconomics.com/italy/government-debt-to-gdp> (дата звернення: 23.11.2020).
- 13) Terzi I. Grexit and Brexit: Lessons for the European Union. *E-International Relations*, 4 May 2020. URL: <https://www.e-ir.info/2020/05/04/grexit-and-brexit-lessons-for-the-eu/> (дата звернення: 23.11.2020).

14) Porritt L. Britain and Europe: The Political and Economic Repercussions of the Crisis. *UK in a Changing Europe*. 14 Jul 2015. URL: <https://ukandeu.ac.uk/explainers/britain-and-europe-the-political-and-economic-repercussions-of-the-crisis/> (дата звернення: 23.11.2020).

15) Ritzena J, Wehner C., Zimmermann F. Euroscepticism, Income Inequality and Financial Expectations. 2015. URL: http://ftp.iza.org/dp8001_rev.pdf (дата звернення: 23.11.2020).

16) Hall R. How the Brexit campaign used refugees to scare voters. *Global Post*, 24 June 2016. URL: <https://www.pri.org/stories/2016-06-24/how-brexit-campaign-used-refugees-scare-voters> (дата звернення: 23.11.2020).

17) Poland and the UK: Common Interests, Shared Concerns. *British Council*. 2018. URL: <https://www.britishcouncil.org/research-policy-insight/insight-articles/poland-and-uk> (дата звернення: 23.11.2020).

18) Travis A. 80% of Britain's 1.4m Eastern European Residents Are in Work. *The Guardian*, 10 July 2017. URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/10/majority-of-britain-eastern-european-residents-are-in-work> (дата звернення: 23.11.2020).

19) Rankin J. Is the EU Undemocratic? *The Guardian*, 13 June 2016. URL: <https://www.theguardian.com/world/2016/jun/13/is-the-eu-undemocratic-referendum-reality-check> (дата звернення: 23.11.2020).

20) Wintour P., Watt N. UKIP wins European Elections with Ease to Set Off Political Earthquake. *The Guardian*, 26 May 2014. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2014/may/26/ukip-european-elections-political-earthquake> (дата звернення: 23.11.2020).

21) Townsend M. Five Million Votes, Two Seats: Smaller Parties Demand a Change in The Rules. *The Guardian*, 9 May 2015. URL: <https://www.theguardian.com/politics/2015/may/09/margate-ukip-greens-electoral-reform-farage> (дата звернення: 23.11.2020).

22) Analysis: Brexit is Vote Against the 'Establishment'. *ITV News*, 24 June 2016. URL: <https://www.itv.com/news/update/2016-06-24/analysis-brexit-is-vote-against-the-establishment/> (дата звернення: 23.11.2020).

23) Cox M. 2017. The Rise of Populism and The Crisis Of Globalisation: Brexit, Trump and Beyond. *Irish Studies in International Affairs*. № 28. P. 9 – 17.

24) Khan S. Brexit Could Spell the End of Globalization, and the Global Prosperity That Came With It. *The Conversation*, 13 January 2020. URL: <https://theconversation.com/brexit-could-spell-the-end-of-globalization-and-the-global-prosperity-that-came-with-it-128280> (дата звернення: 23.11.2020).

25) Younge G. Brexit Fatigue Is No Reason to Leave the EU. *The Nation*, 24 October 2019. URL: <https://www.thenation.com/article/archive/brexit-fatigue/> (дата звернення: 23.11.2020).

Heba H. The Impact of Disintegration Processes in Europe on Brexit

The article focuses on the reasons of Brexit that are related to disintegration processes in the European Union, which are caused by crises in Europe, such as the migration crisis, slowing economic growth in the Euro zone, the growing debt crisis in Southern Europe etc. The article also analyzes the impact of some consequences of the European integration on the British decision to leave the European Union. In particular, the article examines deepening the European integration and the gradual transformation of the EU into a union that is increasingly reminiscent of a federal state, as a factor that prompted British Eurosceptics to actively campaign for Brexit. The bureaucracy and the lack of a mechanism for the direct election of the European Commission and other European supranational institutions in Brussels is also examined in the article as one of the factors of Britain's exit from the EU. The article demonstrates that during Britain's membership in the European Union, the problem of mass labor migration from the countries of Central-Eastern Europe to the United Kingdom was one more factor that affected the growing Euroscepticism in the country and made the electorate to vote for Brexit. The article examines Brexit in the context of the European disintegration processes and compares Britain with some other European countries, which, like the United Kingdom, are quite reluctant to deepen European integration, but unlike Britain are unlikely to consider such a radical step as exit from the EU. The author concludes that the crisis in continental Europe had a decisive influence on Britain's decision to leave the European Union, although at the same time Brexit would not have happened without the impact of British domestic policy factors. The internal political reasons for Brexit are not discussed in detail in the article, as its main focus is on the foreign policy factors related to Britain's reaction on the problems of continental Europe, such as the mass labor migration, the policy of supranational European institutions in Brussels, which is not always effective and agreed with London, and economic inequality between the countries of Southern and Central-Eastern Europe and their partners from Northern and Western Europe.

Key words: Great Britain, Brexit, European Union, disintegration processes, European integration, Euroscepticism, crisis phenomena in Europe